

УДК 374.013.83

ПОНОМАРЕНКО Наталія Петрівна,
аспірантка кафедри української мови Сумського
державного педагогічного університету
ім. А.С.Макаренка; викладач української мови
Машинобудівного коледжу Сумського державного
університету

РЕДАКТОРСЬКИЙ ФАХ КРИЗЬ ПРИЗМУ АНАЛІЗУ НАУКОВИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЕМПІРИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Автор робить спробу охарактеризувати редакторський фах кризь призму аналізу наукових джерел та емпіричних досліджень. У статті з'ясовано стан підготовки сучасного редактора за спеціальністю 061 Журналістика у вищих навчальних закладах I-II рівнів акредитації. Показано проблеми підготовки за цим напрямком у системі сучасної освіти. Зазначено шляхи вдосконалення підготовки редакторів.

Ключові слова: редактор, кваліфікація, підготовка, видавнича справа, редагування.

Постановка проблеми. Книговидавництво натеper – самостійна галузь, що активно розвивається на українському ринку: відбувається комп'ютеризація редакторських процесів, оновлюється виробничий процес, збільшується кількість засобів масової комунікації. Ці зміни впливають на розширення кола професійних обов'язків фахівця видавничо-поліграфічного виробництва розширюється. Професія, яка стає однією з провідних у мас-медійній та видавничій індустрії, адже об'єднує відповідні навички, уміння і компетенції редактора як літературного робітника, менеджера, розробника електронних видань чи Інтернет-сайтів. Усе це вимагає ґрунтовного аналізу змісту та підходів до підготовки майбутніх редакторів у ВНЗ.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми підготовки фахівців редакторського фаху досліджують Н. Зелінська, Р. Іванченко, П. Майданченко, Є. Мохнач-Галицька, М. Тимошик, В. Різун та ін. Провідні науковці акцентують увагу на розширенні трактування та розуміння сутності фаху редактора та процесу редагування.

Нагальна проблема підготовки редакторів зумовлена суперечностями між соціальним замовленням та недостатньою розробленістю підходів до професійної підготовки майбутніх фахівців видавничо-редакторської галузі у вищих навчальних закладах I-II рівнів акредитації України, необхідністю вдосконалення професійної підготовки майбутніх редакторів і засад їхньої підготовки у ВНЗ I-II р.а.

Мета статті – охарактеризувати редакторський фах кризь призму аналізу наукових джерел та емпіричних досліджень.

Методи дослідження. Для реалізації поставленої мети використано такі загальнонаукові методи: теоретичні (аналіз, порівняння, систематизація теоретичних та дослідних матеріалів); емпіричні (спостереження).

Виклад основного матеріалу. У сучасному інформаційному суспільстві зростають вимоги до якості редакторської освіти. Згідно з освітньо-кваліфікаційною характеристикою спеціальності 061 Журналістика редактор повинен володіти: мовною компетенцією, умінням логічно й чітко мислити, ерудованістю, умінням аналізувати різноманітні комунікативні ситуації, основами художньо-технічного оформлення видавничої продукції, цей перелік поповнюється знаннями видавничого маркетингу, що дає підстави вважати такого спеціаліста видавцем, і, звісно, уміння користуватися під час підготовки видання до друку новими комп'ютерними видавничими технологіями.

Важливість цих професійних і особистісних рис актуалізує необхідність удосконалення змісту, форм і сутності системи підготовки фахівців редакторської галузі. Як показує аналіз системи підготовки студентів за спеціальністю 061 Журналістика у вищих навчальних закладах I-II рівнів акредитації, усе це впливає на зміст навчального процесу та

загального робочого плану підготовки спеціаліста з видавничої справи та редагування, зміст та структуру дисциплін, що його наповнюють. Паралельно з базовими редакторськими дисциплінами (редакторський аналіз, логічні, термінознавчі та лінгвостилістичні засади редагування, практична і функціональна стилістика, підготовка до видання різних видів літератури), розроблено та впроваджено курси, присвячені проблемам видавничого маркетингу та бізнесу, рекламі видавничої продукції в умовах ринку, сучасного книжкового дизайну, мультимедійних технологій.

Згідно з класифікатором спеціальностей спеціалізація «Видавнича справа та редагування» є складовою напрямку 061 «Журналістика». Відповідно до освітньо-кваліфікаційної характеристики випускники можуть займати посади: редактора, старшого редактора, головного редактора, коректора, журналіста, керівника редакційно-видавничого відділу науково-дослідної установи, навчального закладу.

Аналіз освітньо-професійної програми підготовки молодших спеціалістів галузі спеціальності 061 Журналістика (Спеціалізація «Видавнича справа та редагування»), показує, що студенти повинні опанувати всі особливості комунікаційного процесу, різні види редагування та обробки інформації, основні засади медіаменеджменту й організаційні вимоги до видавничого бізнесу.

Відомий науковець у цій сфері М. Тимошик наголошує на тому, що «... видавнича справа не може бути складовою журналістики – така підпорядкованість (більшого – меншому) є логічно неправильною. Ці дві спеціальності мають цілий ряд специфічних відмінностей. Найголовніші з них – різноманіття цілком самостійних блоків «своїх» дисциплін, цілком самостійних об'єктів дослідження, цілком відмінних технологій виготовлення кінцевого продукту» [4, с. 14].

На навчальні заклади, що готують інформаційну еліту, покладена велика відповідальність, хоч вона є відповідальністю режисера за гру акторів, учителя за життєздатність молодого покоління. Відповідальність непряму, опосередковану навчанням і здібністю майбутнього фахівця до навчання.

Але, якщо відповідальність педагогів за своїх вихованців можна пом'якшити за рахунок впливу на виховання зовнішніх чинників, то до рівня освіти не повинно бути ніяких поступок: освіта завжди має прагнути до відображення на рівні свого змісту реального стану речей у галузі [5, с. 18].

Аналіз системи підготовки фахівців-редакторів, дає можливість констатувати, що на кафедрах видавничої справи та редагування зосереджують навчальний процес не на важливих, потрібних у майбутній роботі знаннях, а на загальних, інколи зайвих дисциплінах. Збалансування теоретичних і практично-творчих засад – найважливіша проблема в навчальному процесі.

Наголошуючи на творчій складовій сучасного редактора, важливо навчити майбутнього фахівця нестандартно і критично осмислювати ті чи інші процеси, явища в редакційно-видавничій справі. Дослідниця Я. Прихода акцентує увагу на таких питаннях: «Як творчо працювати з текстом – оригінальним, перекладним, художнім, науковим, навчальним? Як скомпонувати книгу, як і чим оживити / оновити / одавити перевидання, як і яку національну компоненту виопуклити? Як і чим звабити читача (глядача, інтернавта – користувача Інтернету)? Як не загубитись на ринку? Як ефективно співтворити з автором? Де межа цієї співтворчості (а трапляється, що в тій чи іншій книзі, особливо перекладній, є більше редакторської творчої праці)? Відповідей на ці запитання не дає (врешті й не може дати) жоден підручник. Він пропонує моделі, як і університет скеровує, а кожен фахівець уже сам мусить допасовувати їх до конкретних проєктів, ситуацій. Без постійного добиравання знань робити це нелегко. Редактор – це також той, хто не перестає вчитися, як і не перестає думати про конкретний текст, те чи інше слово в ньому, термін, книгу загалом, соціальний і культурний контекст, час і простір» [2].

Переконані, що всебічне редакторське опрацювання оригіналу, як і теоретичне осмислення цього процесу, давно вже перетворилося на цілісну систему аксіом і констант,

вичерпану як об'єкт дослідження (проте не як об'єкт вивчення, оскільки для студентів це обов'язкова «таблиця множення»), сучасне редагування, власне розвиток теоретичних основ професії, полягає в розумінні редагування як громадської діяльності – організаційної, маркетингової, соціологічної, а також в урахуванні власне українського досвіду (який у радянські часи замовчували).

Редакторська праця – це не лише уміння відредагувати текст, а своєрідна співтворчість з автором, спосіб бачення його реальності, спосіб мислення і світовідчуття.

У книжковому видавництві редактор є провідним фахівцем, основним творчим працівником, який не лише безпосередньо відповідає за опрацьований ним оригінал, його структурний, інформативно-смысловий, мовностилістичний рівні, не лише супроводжує авторський оригінал усіма етапами редакційно-видавничої (додрукарської) підготовки, а й за весь процес підготовки видання до друку, а також здійснює редакторський нагляд за поліграфічним його виконанням, бере участь у його промоції. Тому редактор не тільки професійно забезпечує додання оригіналом усіх етапів редакційно-видавничого процесу – від редагування до перевтілення його в конкретний вид видавничої продукції та випуску її у світ, він є, за потреби, співавтором видання, тобто доведеного видавничого продукту, в якому часто матеріалізуються значно більше редакторських ідей, ніж було втілено безпосередньо автором твору.

Науковець Н. Зелінська поділяє думку зарубіжних дослідників щодо визначення призначення редактора: фахівець цієї галузі за умови доцільного застосування врученої йому «зброї», «сприятиме досягненню правильності, послідовності, точності та зрозумілості тексту і, таким чином, зекономить видавцеві гроші, читачеві – час і настрій, а авторові – репутацію» [2, с. 266].

Аналіз інтерв'ю з фахівцями редакторсько-видавничої сфери дає підстави створити портрет редактора. Згідно з результатами дослідження, редактор – це ініціативна, активна, креативна, фахово компетентна і технологічно дисциплінована особистість, усвідомлюючи, що за це він і запорука успішного вирішення актуальних для видавництва питань, його успіху на ринку, і водночас – джерело його невдач. Відповідно до цього, предмет фахової діяльності редактора – це не лише авторський оригінал, який треба трансформувати в якісне видання, а комплекс зусиль (від продукування видавничої ідеї, пошуку потрібного автора для її реалізації до ефективної збудованої діяльності), які забезпечують вигідні позиції якісно підготовленого видавничого продукту на ринку і створюють максимальні зручності для тих, хто ним користуватиметься, стимулюють позитивну налаштованість до видавництва, яке випустило видання у світ.

Водночас респонденти переконані, що функції редактора першочергово пов'язані з підготовкою видання, що охоплює такі технологічні операції, як: розробка його концепції; аналіз авторського оригіналу та його службової частини; творча співпраця з автором, працівниками видавництва, часто – і з суб'єктами книгорозповсюдження.

Дослідник І. Жарков переконаний, що «... елементи творчої роботи обумовлюються специфікою редакційно-видавничого процесу за конкретних умов і за реальної виробничої ситуації, яка залежить, насамперед, від якості авторського оригіналу, його придатності до подальших редакційно-видавничих процесів. Якщо текст не потребує ґрунтовного редакторського втручання, то кількість етапів і час, потрібні для його вдосконалення, скорочуються. Але такі тексти рідко (майже ніколи) не надходять до редакції. Автори, зазвичай, надають недостатньо підготовлений матеріал навіть для первинного редакторського опрацювання. Нерідко вони подають у видавництво оригінали частинами, а якщо й завершеними, то в процесі видавничої підготовки доводиться робити доволі вагомий виправлення: дописувати, переписувати, скорочувати розтягнуті частини тексту тощо» [1]. Зважаючи на цю думку дослідника, розуміємо, що сучасний стан розвитку видавничо-редакторської галузі висуває низку нових завдань перед тими, хто готує фахових редакторів, адже викладач повинен врахувати, як можна більше особливостей практичної діяльності фахівців цього напрямку.

За роки незалежності в Україні можна виокремити щонайменше три періоди динаміки змін у поглядах на редакторський фах. Перший – кінець 80-х – середина 90-х років, коли руйнувалась школа радянського (українського) редакторства. У цей час з'являлись нові видавництва, але редакторів не було; водночас залишались без роботи висококваліфіковані фахівці державних видавництв, адже видавці часто дбали тільки про зовнішні ефекти своїх видань, тому відмовлялись від редакторів. Особливістю роботи видавництва було ретельне опрацювання тексту та коректура. У середині 90-х до редакторського фаху долучилось багато людей, які не мали уявлення про редакційно-видавничий процес, але, самонавчаючись, належно освоїли його на практиці й стали професіоналами. Є, однак, і такі, які, маючи відповідну освіту, не дбають про видавничу культуру, і навпаки – небайдужі фахівці високого рівня змушені були піти з галузі на більш оплачувану роботу. Сьогодні маємо черговий етап. Є попит на редакторів, у багатьох навчальних закладах відкрито спеціалізації «Редагування та видавнича справа» [5, с. 20].

Аналіз опрацьованих наукових джерел та емпіричні дослідження дає підстави стверджувати: видавцям потрібен редактор, який досконало володіє рідною мовою, знає іноземні мови, здатен написати текст, бачити видання чи газету, журнал, книгу системно й концептуально, на соціокультурному тлі, одразу на кількох платформах.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Актуальною проблемою сьогодні є пошук шляхів ефективної професійної підготовки редакторів за спеціальністю 061 Журналістика у вищих навчальних закладах I-II рівнів акредитації.

Погоджуємося з дослідниками, які вважають, що вивчення розвитку редакційно-видавничого цеху, нових вимог до ефективної роботи редактора, його професійну підготовку потрібно робити вже зараз, важлива також співпраця науковців і практиків. Насамперед, потрібна фахова розмова щодо нових компетенцій, функцій редактора-видавця в контексті технологічних змін, потужних інформаційних потоків, змін у психології споживачів видавничої продукції, економічних та суспільних викликів тощо [3].

Ми переконані, що варто створити центр і обговорювати непрості проблеми якісного навчання майбутніх фахівців, їхньої ефективної практики, підвищення професійного рівня редакторів, напрацювання спільного інструментарію для розв'язання нагальних проблем, пов'язаних із якістю та культурою видання, новими тенденціями та викликами. Така співпраця була б плідною і для викладачів, і для практиків, і для редакційно-видавничого процесу загалом.

Список використаних джерел

1. Жарков И. А. Технология редакционно-издательского дела [Електронний ресурс]/ И.А. Жарков. – Режим доступу до журн.: <http://www.hi-edu.ru/x-books/xbook077/01/predmetnyi.htm#41> [15.03.2008]. – Назва з екрану.
2. Зелінська Н. Видавнича справа та редагування: теоретичні пошуки та соціальні ефекти/ Н. Зелінська// Психолінгвістика. – 2012. – Вип. 10. – С. 264–270.
3. Прихода Я. Редактор у системі соціальних комунікацій / Ярослава Прихода // Вісник Книжкової палати. – 2011. – № 12. – 18 с.
4. Тимошик М. С. Історія видавничої справи: підручник. – 2-ге вид., виправлене. – К.: Наша культура і наука, 2007. – 496 с.
6. Тимошик М. Спеціальність «Видавнича справа та редагування»: самостійна, самодостатня, а не в тіні журналістики / Микола Тимошик // Редактор і видавець: [наук.-практ. збірник]. – Число 1. – К.: Інститут журналістики, 2007. – С. 15–22.

References

1. Zharkov, Y.A. (2008). *Tekhnolohyia redaktsyonno-yzdatelskoho dela [Technology of editorial and publishing]*. Elektronnyi resurs Y. A. Zharkov. – Available from: <http://www.hi-edu.ru/x-books/xbook077/01/predmetnyi.htm#41> [15.03.2008] [In Russian].

2. Zelinska, N. (2012). Vydavnycha sprava ta redahuvannia: teoretychni poshuky ta sotsialni efekty [*Publishing and Editing: Theoretical Searches and Social Effects*]. *Psykholinhvistyka*, No. 10, p. 264–270 [*In Ukrainian*].
3. Prykhoda, Ya. (2011). Redaktor u systemi sotsialnykh komunikatsii [*Editor in the system of social communications*]. *Visnyk Knyzhkovoï palaty*, No. 12, p. 18 [*In Ukrainian*].
4. Tymoshyk, M.S. (2007). Istoriiia vydavnychoi spravy; Pidruchnyk [*The history of publishing*]. 2-he vyd., vypravlene. K. Nasha kultura i nauka, 496 p [*In Ukrainian*].
5. Tymoshyk, M. (2007). Spetsialnist «Vydavnycha sprava ta redahuvannia»: samostiina, samodostatnia, a ne v tini zhurnalistyky [*Specialty «Publishing and editing»: independent, self-contained, not in the shadow of journalism*]. *Redaktor i vydavets*. No 1. K. Instytut zhurnalistyky. p. 15–22 [*In Ukrainian*].

PONOMARENKO Natalia, post-graduate student of the Ukrainian language department of the Sumy State Pedagogical University named after A.S. Makarenko, teacher of the Ukrainian language of the Machine-Building College Sumy State University.

EDITORIAL PROFESSION THROUGH THE PRISM OF THE PRISM OF ANALYSIS OF SCIENTIFIC SOURCES AND EMPIRICAL STUDIES

Abstract. *The author makes an attempt to characterize the editorial profession through the prism of the analysis of scientific sources and empirical researches.*

The article analyzes the state of preparation of the modern editor for the specialty 061 Journalism in higher educational institutions of the I-II levels of accreditation.

The problems of preparation in this direction in the system of modern education are shown. There are ways to improve the preparation of editors.

The editorial profession becomes one of the leading in media and publishing industries, as it combines the relevant skills, abilities and competences of the editor as a literary worker, manager, developer of electronic publications or Internet sites.

All that requires a thorough analysis of the content and approaches to the preparation of future editors in universities.

An urgent problem today is the search of effective professional editors of the specialty 061 Journalism in higher educational institutions of the I-II levels of accreditation.

The analysis of the developed scientific sources and empirical studies give grounds for asserting that publishers need an editor who perfectly speaks the native language, knows foreign languages, is able to write a text, see an edition or newspaper, a magazine, a book systematically and conceptually, on a socio-cultural background, on several platforms at once.

We agree with researchers who believe that the study of the development of an editorial and publishing shop, new requirements for the effective work of the editor, his professional training should be done now, and the cooperation of scientists and practitioners is also important.

First of all, we need a professional conversation about new competencies, editor-publisher functions in the context of technological changes, powerful information flows, changes in the psychology of consumers of publishing products, economic and social challenges, etc.

We are convinced that it is worth creating a center and discussing the difficult issues of high-quality training of future professionals, their effective practice, raising the professional level of editors, working out common tools for solving urgent problems related to the quality and culture of the publication, new tendencies and challenges.

Such cooperation would be fruitful both for teachers and for practitioners, and for the editorial and publishing process in general.

Keywords: *editor, qualification, preparation, publishing, editing.*

*Одержано редакцією: 02.02.2018 р.
Прийнято до публікації: 15.02.2018 р.*